

B. Wezeman, Oostwold (Old), Groningen:

Enkele veldwaarnemingen in Frankrijk

Afgelopen zomer, in juli 1959, nam ik deel aan een zoölogische excursie naar het uiterste zuiden van Frankrijk. We reisden per bus, zodat we onderweg nog het een en ander konden bekijken.

Op de heenweg passeerden wij de Rhônedelta, de beroemde Camargue, waar ook op herpetologisch gebied heel wat te beleven is. Bij het plaatsje Tarascon stopten wij, daar er een aantal krekels gevangen moest worden. Van die gelegenheid maakte ik gebruik om eens rond te snuffelen in dit zo geheel nieuwe gebied met rijstvelden en wijngaarden.

Vrijwel direct ontdekte ik iets bijzonders. Langs de rijstvelden stonden cypressenhagen van

enkele meters hoog. In die hagen zaten overal halfwas boomkikkertjes. Het vangen bleek heel goed te gaan. In korte tijd, misschien tien minuten, had ik er een tiental te pakken. Naar alle waarschijnlijkheid was het *Hyla arborea meridionalis*, die volgens Stemmler daar veel moet voorkomen. In verband met de lange duur van de reis durfde ik de kikkertjes echter niet mee te nemen.

Merkwaardig was de zeer grote gelijkenis, wat kleur betreft, van de boomkikkertjes en de kegels van de cypressen. De nog niet rijpe kegels waren glanzend lakgroen, precies zo als de boomkickers. De kleurgelijkenis was zo groot, dat ik herhaaldelijk een kegel voor een

kikkertje aanzag, dat zich zat te zonnen in de cypressenhaag. De overeenkomst kwam nog duidelijker uit, omdat de boomkikkertjes — op hun ademhaling na — bewegingloos bleven zitten bij nadering.

In dezelfde rij cypressen zat een prachtig exemplaar van *Lacerta viridis* op ongeveer anderhalve meter boven de grond te genieten van de zon. Of was zij op jacht? Dit dier kon met recht aanspraak maken op de naam Smaragdhagedis, zo mooi van kleur was het. Een groep belangstellende biologen kon rustig naderen tot op ongeveer twee meter. Toen verdween de hagedis bliksemsnel in een bosje bramen en riet. Een half uur later trof ik het dier evenwel weer op precies dezelfde plaats in de cypres aan. Een vangpoging liep op niets uit door de aanwezigheid van de bramen en door de zeer snelle reactie van de Smaragdhagedis.

Overall in het ondiepe water van de rijstvelden zwommen larven van kikkers en padden. Soms plonsten grote groene waterkikkers, even onbesuisd als hier, het water in. Prachtige libellen, in talrijke soorten, suisdren door de lucht, terwijl de cicaden massale koren vormden in de platanen langs de weg.

Langs de oever van een snelstromend irrigatiekanaaltje trok een geheel vermolmd boomstam de aandacht. Na ijverig peuteren werd een klein schorpioentje gevangen tussen de halfvergane resten. Even daarna kwam uit een spleet in het hout een zeer lange slang te voorschijn, die sissend zijn of haar misnoegen uitte over de ongewenste storing. Gezien de zigzagtekening en de grootte en dikte dacht ik eerst met een adder te doen te hebben. Achteraf denk ik, dat het geen adder, doch *Natrix maura* (*Natrix viperina*) geweest is.

Na dit oponthoud gingen we verder, naar Argelès-sur-Mer, het doel van de reis. Argelès ligt aan de Middellandse Zee, in een vlakte, aan de voet van de woeste Pyrenëen, die als een wazig-blauwe zoom de horizon naar het Zuiden afsluiten. Soms ook rolden dreigende donderwolven letterlijk over de bergen de vlakte in, maar gelukkig hebben wij geen slecht weer gehad. De beruchte, plotseling opstekende storm, de Tramontana, bleef weg. Maar goed ook, want de pennen van mijn tent waren volkomen ongeschikt voor het mulle zand van het kampeerterrain. Alles was zand, grofkorrelig, zonder een spoor van schelpjes.

Toch was dat zand, dat er erg onvruchtbaar uitzag, in staat een rijk gevarieerde flora te onderhouden. Hele velden bedekt met de kruipende stengels van de merkwaardige *Ephedra*. Hier en daar *Opuntia*, een cactus met grote, lichtgele bloemen en een enorme masse kleine, venijnige stekeltjes. Heel mooi waren de diverse distelsoorten, met fel-gele of diepblauwe bloemen. De blauwe Zeedistel was er algemeen. En niet te vergeten de pollen kleine anjelierachtigen, die heel veel voorkwamen. De mooiste bloemen vonden we bij het étang de Canet. Grote, narcis- of lelieachtige bloemen, zuiver wit en met een heerlijke geur.

Om de omgeving goed te leren kennen werd een aantal oriëntatietochten gemaakt, gedurende welke wij zeer veel nieuwe en merkwaardige dieren en planten zagen.

Een der oriëntatietochten gold de strandvlakte. Zeer talrijk was daar *Psammotromus hispanicus edwardsianus*, die in de verzengende zonnehitte zelfs midden overdag overal te vinden was. Ze renden razendsnel weg bij onze nadering, waarbij ze soms in één ren een meter of vier aflegden om daarna een schuilplaats te vinden in een pol anjers. Het talrijkst was *Psammotromus hispanicus edwardsianus* op de strandvlakte bij het étang de Canet.

De diertjes waren daar, ondanks hun grote snelheid en wendbaarheid, goed te vangen. Indien ze stil lagen waren ze echter vrijwel niet te zien door hun zeer goede schutkleur. Ze hebben precies de grijze kleur van het zand, terwijl de talrijke stippen en vlekken de grove korrelstructuur van het zand lijken na te bootsen.

Meer landinwaarts, vlak bij het kampeerterrain, waren grote rietvelden, met op het strand doodlopende riviertjes en hier en daar kleine poeltjes, soms vol verroeste conservenblikjes en lege flessen. In die poeltjes huisden grote groene kikkers, die veel te schuw waren om zich ook maar te laten bekijken vanaf een afstand. Aan vangen viel niet eens te denken. In de rietvelden moeten ook heel wat boomkikkers huizen, want 's avonds hoorden we hun koren, ondersteund door sprinkhanen en krekels, in de verte. Gezien heb ik ze er evenwel niet. Wel zag ik er een aantal smaragdhagedissen, echter te vlug om te vangen.

Een zeer fraai gebied is het dal van de Masane, waar de beek zich diep heeft ingegraven in een oude bedding, vroeger geheel opgevuld met sedimenten. In die helling kan de ijsvogel gangen maken voor zijn nest. De beek lag geheel verborgen tussen vele meters hoog riet, terwijl talrijke libellen over het water scheerden. Vooral de glanzend groene of blauwe beekjuffers met hun fladderende vlucht waren erg talrijk.

In en langs de beek zag ik verscheidene exemplaren van *Natrix maura*, de adderkleurige waterslang. Omdat we in groepsverband opereerden waren ze moeilijk te vangen. De slangen werden daardoor te vroeg gealarmeerd en ze konden zich dan ook tijdig verbergen. Voor een speciaal op slangenvangst uitgaand groepje van enkele personen zal het echter zeer goed te doen zijn een aantal dieren te bemachtigen. Er zijn er volgens mij voldoende om het vangen en meenemen van enkele dieren toelaatbaar te achten.

Een jongetje, dat bij de beek zat te vissen, demonstreerde een geheel eigen vangmethode. In een ogenblik tijds ontdekte hij een slang. Daarna morrelde hij met een rietstok onder water, waarop plotseling de slang met een grote boog de wal op werd geslingerd. Helaas waren we te laat om het dier te pakken. Het verdween juist in een hoop droog riet.

Bij diezelfde gelegenheid maakte ik kennis met de plaatselijke wespen. Zonder enige aanleiding

werd ik plotseling in mijn hand gestoken; de noodzaak tot zelfverdediging was bij de wesp beslist niet aanwezig. Daarna is mijn eerbied voor wespen dan ook op een zeer hoog plan gebleven. U kunt zich voorstellen hoe snel ik reageerde, toen ik bij het omkeren van stukken dakgoot plotseling een wespennest blootlegde. Ik zocht namelijk naar Parelhagedissen of slangen aan het strand. Een hoop afbraakmateriaal leek mij veelbelovend en volijverig werden allerlei stenen omgekeerd. Toen plotseling een wespennest. Nog tijdens het omkeren was ik al in galop bezig te verdwijnen.

Bij de Massane zitten ook Parelhagedissen. Enige dagen na de eerste verkenning is er een jong exemplaar gevangen en een volwassen gezien. Trouwens op de weg er naar toe zaten ze ook, in de struiken langs de berm. Smaragd-hagedissen zouden er ook zijn, doch die heb ik niet gezien. Wel talrijke Groene Waterkikkers, mogelijk *Rana ridibunda ridibunda*, daar ze er iets bruiner uitzagen dan onze Groene Kikker. Talrijke larven van kikkerachtigen zwommen overal in het beekwater, soms reeds gedeeltelijk gemetamorphoseerd. Ook in dit geval was nader larvendeterminatie niet mogelijk. Tenslotte vond ik er een enorme geelbruine pad, die in een ondiep deel van de beek bezig was zijn voeten te wassen. De grootte en kleur van het dier deed vermoeden, dat ik te maken had met *Bufo bufo spinosus*.

Een eind stroomafwaarts passeert de Massane Argelès. Daar is de beek erg ondiep en erg breed. Enkele bruggen overspannen de bedding waarin overal droge stukken en afgesloten poelen. Het wemelde er van kleine kikkers en larven, massa's. Ook padjes, hoewel veel minder talrijk. Ik vond er met zekerheid *Bufo calamita*, *Hyla arborea meridionalis*, *Discoglossus pictus*, *Rana ridibunda* en nog een aantal kikkertjes, waarvan ik de naam niet weet. Er waren bruine, gladde met het model van *Rana esculenta*. Een aantal had een brede lichte streep over de rug tot aan de snuitpits, ongeveer zoals bij *Rana arvalis*. Het was echter beslist geen *Rana arvalis*. Mogelijk had ik te maken met *Discoglossus pictus var. vittata*.

Even later vonden we onder stenen een veenmol en een kolossale duizendpoot. Ook hier geen salamanders.

Op de brug maakte ik een praatje met enkele inwoners van Argelès. Ze vertelden me, dat hun stad ook wel de stad van de kikkers genoemd wordt. Zelfs de voetbalclub zou als insigne een kikker voeren, tenminste als ik het goed heb begrepen, daar mijn Frans niet zó geweldig goed is, dat een gesprek over kikkers erg vlot verloopt. Daarbij komt nog, dat men hier een soort Catalaans spreekt, vooral als men enthousiast wordt. De kikkers, die in Parijs als een lekkernij beschouwd worden zouden ook hier vandaan komen. Het lukte mij uit te leggen, dat mijn kleine kikkertjes dit lot niet zouden ondergaan, maar dat ze voor studie-doeleinden dienden.

Een derde verkenningstocht ging naar de bovenloop van de Massane na een lange, vermoeiende tocht over de met laag en zeer steke-
lig struikgewas bedekte berg van dezelfde naam. Smalle slingerpaadjes voerden ons langs de snikhete hellingen tot achthonderd meter hoog, waar zich nog de resten van een oude uitkijktoren bevonden. Vroeger werd van daar uit de wacht gehouden tegen de Moorse zee-rovers.

Zo kwamen we bij het Forêt de la Massane, een oerwoud van $\pm$ 300 ha loofhout. Veel eiken en beuken, en ook veel vermolmd en dood hout. Een ideaal terrein voor grote kevers. We vonden verscheidene Vliegende Hertten, enkele Neushoornkevers en grote Boktorren. Langs de hellingen vlogen zeer veel vlinders, zoals de prachtige Koningspage en de Koninginnepage.

Hier was dan de bovenloop van de Massane. Enorme steenklompen getuigden ervan, dat de beek lang niet altijd zo rustig voortkabbelde als nu. In het glasheldere water onder de stenen werd een aantal larven van de vuursalamander gevonden. Evenwel geen volwassen exemplaren. Langs het water, op rotsblokken, bevonden zich hier en daar muurhagedissen, die door hun snelheid echter niet te vangen waren.

Een zeer mooie excursie hebben wij naderhand gemaakt naar het Biologisch Station te Banyuls. Indien u ooit de gelegenheid krijgt hier een kijkje te nemen moet u dat beslist doen. Er zijn weliswaar geen amphiënen of reptielen, maar wel zoveel en zulke fraaie zeedieren, dat het beslist de moeite waard is. De wonderlijkste vissen, zeesterren, poliepen, zoekomkammers, krabben enz. vallen er te bewonderen. De meest bizarre vormen en de prachtigste kleuren van allerlei bewoners van de Middellandse Zee.

En als u daar toch bent kunt u tevens de geweldige fortificaties van het Kruisridderkasteel bezichtigen. Dit kasteel is niet alleen uit historisch oogpunt de moeite meer dan waard, maar als toegift voor ons komen op de wallen en muren gekko's voor, *Tarentola mauritanica*. Ook de muurhagedissen zijn aanwezig. In Argelès kwamen ook gekko's voor onder een bruggetje over een droge straatgoot.

Een ander gebied, waar ik het al even over had, was de strandvlakte bij het étang de Canet. Hier loopt een brede verkeersweg tussen het étang en de Middellandse Zee over het strand. Ik noemde reeds de Spaanse Zandlopers, die hier te vinden waren. Heel veel sprinkhanen zaten er, vooral op de iets meer begroeide stukken. Hele wolken vlogen op bij onze nadering. Dan waren er enkele bouwvallen, die op ruïnes van huizen leken. De kelders, of misschien waren het wel regenbakken, stonden vol water. Ik vond daarin twee zeer grote verdrongen Parelhagedissen. Later ving ik in de buurt bij een plas een halfwas exemplaar, dat net aan het baden of drinken was toen ik hem verraste. Als een groene flits verdween hij onder een steen, die met behulp van een medestudent werd omgekeerd. Meteen vloog de hagedis weg, tot zijn grote schrik echter pardoes het water in.

Daar werd hij gepakt, omdat hij zich zo vlug als mogelijk naar de kant werkte inplaats van weg te zwemmen.

Een andere kelder was droog. Dolgraag had ik de stenen op de bodem omgekeerd, daar er daaronder vrijwel zeker diverse dieren moesten zitten, die in de kelder waren getuimeld. Er was echter iets, dat mijn verlangen onderdrukte namelijk een zwaar verroeste, onontpofte brisantgranaat, die mij — naar ik mij verbeeldde — met achterdochtige ogen lag aan te staren. Ondanks, of liever dank zij, mijn artillerieopleiding en mijn ervaring met de Oldenbroekse schiethei durfde ik de stenen niet in gezelschap van de brisantgranaat om te keren.

Aan de oever van het zeer ondiepe étang koos juist een *Natrix maura* zee bij mijn komst. Met schoenen en sokken aan rende ik het dier achterna, zodat het nu in mijn terrarium vertoeft. Er waren er trouwens nog meer, die ik echter niet te pakken kon krijgen.

Hier komt ook *Pelobates cultripes*, de Schoffel-pad, voor. Er werd mij een gebracht, die midden overdag op de strandvlakte gevangen was. Een tweede exemplaar liep enkele dagen later op ons kampeerterrain, net uitgerend voor mijn tent. Misschien kwam die wel op de ander af, die daar in een kooitje zat. Dat weet ik niet. Het laatste exemplaar had maar één oog; op de plaats van het andere oog was nauwelijks te zien, dat er een oog behoorde te zitten.

Een veel voorkomende hagedis was *Psammodromus algirus algirus*, die echter toch lang zo talrijk niet was als *Psammodromus hispanicus edwardsianus*. Langs wegbermen, vooral langs de hoge wallen van een holle weg bij Argelès waren ze te vinden. Werkelijk prachtige dieren, die ogenschijnlijk doodrustig in de zon lagen, doch in werkelijkheid reageerden als een gespannen veer. We moesten ze vangen om ze te merken voor een onderzoek. Dat leverde één staart en een onbeschadigd exemplaar op. De boze woorden aan hun adres zal ik verzwijgen. In tegenstelling tot de Spaanse Zandloper bewoont de Algerijnse Zandloper juist dichtbegroeide rotshellingen. Dit levert heel veel schuilgelegenheid op, waar ze vlijtig van profiteerden. Mogelijk kom ik nog eens terug op de Algerijnse Zandloper in een apart artikel, daar wij veel tijd besteed hebben om iets meer te weten te komen over dit fraaie hagedisje, ook in vergelijking met de Spaanse Zandloper. Het bleek echter, dat dit niet gemakkelijk was. De diertjes waren buitengewoon oplettend. Dat bemoeilijkt het onderzoek dan ook zeer.

De gevangen dieren, vooral insecten, werden in gazen kooitjes opgehangen in de half open keukentent aan de noklat. Dit tot groot vermaak van vele Fransen, die daar ook kampeerden. Ze liepen vaak de tent binnen en maakten een praatje. Er was dan ook wel wat te zien: Bidsprinkhanen, Krekels, Wandelende Takken, Slangen en een Schorpioen.

Als sluitstuk van de hele excursie maakten we nog een tocht naar de Mont Canigou, een berg van 2800 meter. Langs de hellingen, begroeid met frambozen, zaten overal muurhagedissen, terwijl

fraaie plantjes, diverse varens zoals de Schubvaren en de gekromde Beukvaren, orchideëen, diverse Pirola-soorten en gentianen mij haast dwongen ze mee te nemen. Op 2100 meter was een chalèt, waar we overnachtten. Een deel van de groep is de volgende dag de 700 meter hoge, boven het chalet uitstekende, puinkegel gaan beklimmen om de zon te zien opgaan. In de buurt van het chalèt was het sprookjesachtig mooi. In de dalen bloeiden dieprode alpenroosjes onderbroken door grote vlekken felgeel van brem. Solitaire dennen en grote rotsblokken, omspoeld door murmelende beekjes met kristalhelder in de zon flonkerend water deden haast vermoeden, dat een geniaal tuinarchitect het geheel had aangelegd.

In het gras verborgen bloeiden de grote klokken van de gentiaan, terwijl de lucht vervuld was met het gezoem van duizenden insecten, hommels, kleine vliegjes en vlinders. De bellen van de bruine koeien zorgden voor een passende muziek, die als een waterval van de bergen neerstortte of er tegenop klauterde.

Het enige reptiel daar boven was een ringslang. Als bijzondere vogels noem ik slechts de raaf en de rode Rotslijster. In de vlakte kwam de Hop veel voor, terwijl Putters en Europese Kanaries algemeen waren.

's Avonds, na de afdaling, kampeerden we aan de voet van de Mont Canigou. Met behulp van een zaklantaarn heb ik daar, afgaande op het geluid, nog vier volwassen *Hyla arborea meridionales* gevangen, bij het plaatsje Vernet. Overal klonken de ratelende stemmen van de boomkikkers, die daar erg talrijk zijn. Iets noordelijker dan het étang de Canet wemelde het van de jonge boomkikkertjes. Ik vermoed, dat het hier niet *Hyla arborea meridionales* doch *Hyla arborea arborea* betrof, want de donkere band liep over de gehele flank. Misschien is dit echter alleen bij jonge exemplaren het geval?

De vangst van de volwassen boomkikkers lukte vrij goed door hun gekwaak na te bootsen, waarop ze dan invielen. Overal bij de waterreservoirs, op bladeren van bramen en wijnstok, zelfs in spleten in de muur van een reservoir waren ze te vinden. Tijdens het spectaculaire zoeken met lampjes in de zoele avond hadden wij heel wat bekijks van de dorpsjeugd, die ons weldra, tot onze grote schrik, begon te helpen. Zoiets is zonder meer een ware ramp. Gelukkig konden we ze overtuigen, dat het écht niet nodig was. Indien u daar ooit eens komt zal menig kind nog wel het woord Boomkèkkrr kunnen uitspreken. Wij ruilden het voor het Franse woord La Rennette.

Tot slot, voor hen, die de 9e jaargang van Lacerta bezitten, wil ik aanraden het artikel van P. J. Kuyten nog eens te lezen. De jaargang is natuurlijk ook in onze fraaie bibliotheek te verkrijgen.

Litteratuur:

P. J. Kuyten, Eenmansexpeditie naar Zuid-Frankrijk, Lacerta 9e Jrg., nr. 10 (1951).

J. Th. ter Horst, *Hyla arborea meridionalis*. Lacerta 17e Jrg., nr. 7/8 (1959).